

Posudek disertační práce

Autorka práce: Mgr. Petra Ezzeddine

Název práce: Ztráty a nálezy transnacionálního mateřství (reflexe genderu v migraci)

Místo a rok vypracování: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií 2011

Téma migrace a transnacionalismu ve spojení s genderovou problematikou je v současné době relativně frekventované, ale přes to nevytěžené vzhledem k dynamickému vývoji v oblasti migrace i vzhledem k tomu, že je toto téma otevíráno relativně krátkou dobu. Platí to tím spíše o prostředí České republiky, kde jsou spontánní migrace ze zemí na východ od ČR soustavněji studovány necelých deset let. Jádrem práce Petry Ezzeddine je analýza a interpretace epizodických narací 15 migrantek z Ukrajiny do České republiky, jež byly účelově, resp. řízeně vybrány tak, aby měly zkušenost s transnacionálním mateřstvím. Autorka si klade za cíl na základě narativních interview především odpovědět na otázku, jaké dopady na prožívání mateřství má jeho transnacionální dimenze, jak transnacionalismus působí na formování genderových identit, jak se v transnacionálním prostředí, kde děti žily, resp. žijí v jiné zemi, než kde působí matka, konstruují zkušenosti s mateřstvím a jaké praktiky se používají v transnacionálním mateřství při péči o děti.

Při prezentaci výsledků svých šetření formou doktorské práce autorka tuto práci rozčlenila na teoretickou, metodologickou a empirickou část.

Teoretická část především uvádí autorčino zkoumání do celosvětového odborného kontextu. Poměrně velmi zdařilé, přestože možná až nepřiměřeně zhuštěné jsou pasáže o významu transnacionálního prostoru pro antropologii a reflexe genderu v procesu migrace. Autorka v těchto pasážích svoji práci tematicky ukotvuje a ukazuje význam problematiky, kterou se zabývá, pro sociální a kulturní antropologii jako celek. V teoretické části též otevírá téma vztahu rodiny a individua v migračních procesech a předkládá úvod ke studii migrační skupiny, jejíž část si vybrala, to znamená Ukrajinců v českých zemích. Ve všech podkapitolách pracuje s tématy až zkratkovitě, ale tím, že vybírá to nejpodstatnější, co má být řečeno, dává najevo, že její stručnost a přímočarost není otázkou nedostatku informací.

V metodologické části se autorka soustředila zejména na téma konstrukce výzkumného vzorku a problematiku vyprávění, které používá v terénu jako hlavní zdroj dat. Seznamuje zde čtenáře se základními problémy týkajícími se narací a s limity biografické metody. Více mohlo být řečeno k samotnému vyhodnocování rozhovorů a k tazatelské situaci. V metodologické části se autorka též téměř nevyjadřuje ke konfrontaci názorů patnácti vyprávějících matek, Ukrajinek, s naracemi matek nebo paní domu, kde Ukrajinky pracovaly. Autochtonní Češky, zaměstnavatelky Ukrajinek, v průběhu prezentace empirického šetření náhle vstupují do děje a jejich promluvy velmi zajímavě oživují text. O autorkách těchto promluv však mnoho nevíme.

Výsledky empirického šetření prezentovaného ve třetí části práce otevírají celou řadu témat, které by ještě zasloužily detailnější pozornost. Například v podkapitole „Neviditelné ženy“ se autorka dotýká koncepce integrace cizinců v České republice a zaměřuje se zejména na genderový aspekt této vládní koncepce. Přes nespornou erudovanost výkladu však na straně 45 trochu nelogicky slučuje asistenci NGO a kurzy vaření, šití a keramiky, jak Petra Ezzedine říká, s integrační politikou. Takové kroužky skutečně existují a NGO je organizují. Relativně velký počet je jich určen například pro žadatelky o azyl, které ale nejsou předmětem státní integrační politiky. Na druhé straně by však mělo být uvedeno, že NGO poskytují migrantům především právní a sociální poradenství a zmíněné kroužky jsou spíše vedlejším produktem. Navíc činnost NGO a integrační koncepce státu nejsou totéž, naopak někdy jsou ve sporu, což je spíše k dobru, než na škodu věci. Na druhé straně lze zcela souhlasit, že vůči ženám vystupují i NGO zpravidla protektorsky, jak například dosvědčují aktivity organizace La Strada, která se orientuje prakticky výhradně na ženy.

Práce je sice rozdělena a teoretickou a empirickou část, ale i každá podkapitola s empirickými poznatky má svůj úvodní teoretický vstup, kterým autorka empirická data zasazuje do širšího badatelského kontextu. Tyto vstupní části podkapitol jsou často pojaty vysoce kreativně a dávají prostor k tomu, aby autorka rozvíjela své vlastní teoretické koncepty nebo vlastní nástroje analýzy sebraných narací. Tento vysoce kreativní postup, který jednoznačně pozitivně hodnotím, samozřejmě nese i svá rizika. Například v podkapitole „Reprodukční remitence a komodifikace mateřství“ autorka konceptualizuje remitence jako „objekty vyrovnávání“ a „objekty vzdalování“. Již při čtení narací Ukrajinek, které autorka k oběma konceptům přiřazuje, však je zřejmé, že se jedná až o příliš velkou simplifikaci. Například domy, které si na Ukrajině migranti staví a které podle autorky patří mezi „objekty vyrovnání“ jsou i podle prezentovaného vyprávění především investicí do budoucnosti. Možná, že lze hovořit i o určitém typu vyrovnání, ale proč by zrovna téma vyrovnání mělo být dominující? Při investicích do nemovitostí myslí migranti též na svoji budoucí existenci. Budoucnost se ale během jejich života v České republice často formuje jinak, než si migranti původně představovali. Jak správně autorka ukazuje, domy v řadě případů zůstávají prázdné. Podle mého názoru prázdný dům je nezdárka symbolem bezúčelnosti investic, pro které migranti svou prací v zahraničí vytvářejí předpoklady. Nízká efektivita investovaných prostředků ze zahraničí na Ukrajině tak otevírá otázku, zda jsou materiální problémy a budoucnost dětí tím nejpodstatnějším faktorem pro odchod do zahraničí, nebo zda se nejedná spíše o klišé, které zastírá další významné důvody dočasné i trvalé migrace z Ukrajiny do zahraničí. Jiným kontextuálním tématem, které mi v případě remitencí chybí, je odhad proporce mezi remitencemi pro děti a další členy rodiny. Z interpretace autorky by se mohlo zdát, že remitence se posílají především dětem. V řadě narací, které jsem vyslechl já, byli ale důležitými příjemci remitencí například rodiče migrantů, kteří neměli prostředky na lékařskou péči. V konceptualizaci objektů vyrovnávání a objektů vzdalování je dobře patrný jev zaznamenaný do určité míry i v jiných částech textu, že autorka vytvoří zajímavý analytický nástroj, novou kategorizaci, zajímavý koncept, ale při vyhodnocování empirického materiálu tento nástroj již nepoužije nebo ho použije tak, že se ztrácí jeho analytický význam. Také nově zavedené kategorie „objekty vyrovnávání“ a „objekty vzdalování“ mají pro interpretaci empirického materiálu jen limitovaný smysl.

Přestože jsou témata migrace v současné době v souvislosti s genderem často zpracovávána, daří se Petře Ezzeddine díky kvalitě empirických dat přinášet nové poznatky z dosud nezpracovaných úhlů pohledů. Vynikajícím způsobem jsou zvládnuty například narace ukrajinských migrantek o jejich roli pomocnic v domácnosti a vychovatelek dětí. Jedná se o téma, které je velmi významné a v rozsahu zaznamenaném Petrou Ezzeddine doposud nezpracované.

V závěru práce se autorka vrací k jednotlivým řešeným tématům. Současně alespoň rámcově otevírá otázku migrací v postsocialistickém kontextu a otázku, jaký vliv mají nebo budou mít migrace a výdělečná činnost žen v zahraničí na utváření rodin na Ukrajině.

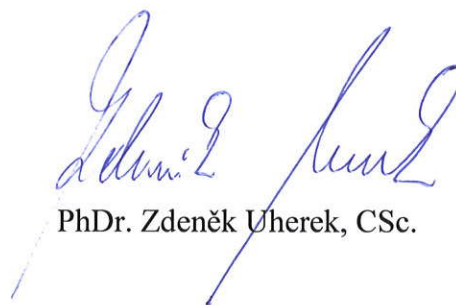
Práce je i po formální stránce kvalitní. V případě uvažování o knižním publikování ale by vyžadovala ještě následnou korekturu. Její slabou stránkou jsou nepřesnosti v citacích a seznam literatury: na s. 17 je citován např. Massay 1994, v literatuře správně Massey, není ale zařazen podle abecedního pořádku. V seznamu literatury jsou pak dva tituly Massey z roku 1994 neoznačené a b, a tudíž není jasné, který titul se cituje. V textu jsou nepřesně citované i další publikace. Např. Thomas – Znaniecki: Polish Peasant in New York 1928, citace není uvedena v seznamu literatury a pravděpodobně autorka měla na mysli knihu obou autorů Polish Peasant in Europe and America z roku 1924 (s. 35). Denzin 1989 citováno na s. 38 není v bibliografii, za to je tam práce Denzin 1993. Solaris 2010 je uveden v citaci na s. 101 a Solari 2010 v seznamu literatury atd.

V práci je též dost překlepů, na s. 65 zůstala poznámka pro autorku, co do textu ještě vložit.

Přes uvedené nepřesnosti, které autorku usvědčují ze zbytečného chvatu při dokončování disertace, se jedná o práci myšlenkově bohatou, která nenechá nikoho na pochybách, že autorka má téma výborně zvládnuto, že ovládá teorii i metodologii sociální a kulturní antropologie a že je vynikající terénní pracovník.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze 22. 8. 2011

PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.